

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

BIBLIOTECA FILOLÒGICA, XXV

ERNEST QUEROL PUIG

ANÀLISI DE CAMPS
LÈXICS DE L'OVÍ DE LA
COMARCA DELS PORTS

BARCELONA

1992

**ANÀLISI DE CAMPS LÈXICS
DE L'OVÍ DE LA COMARCA
DELS PORTS**

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

BIBLIOTECA FILOLÒGICA, XXV

ERNEST QUEROL PUIG

ANÀLISI DE CAMPS
LÈXICS DE L'OVÍ DE LA
COMARCA DELS PORTS

BARCELONA

1992

INSTITUT CATALÀ DE BIBLIOGRAFIA. DADES CIP:

Querol Puig, Ernest

Anàlisi de camps lèxics de l'oví de la

comarca dels Ports

Bibliografia. — índex

ISBN 84-7283-195-7

I. Institut d'Estudis Catalans II. Títol

III. Col·lecció 1. Bestiar oví —

Terminologia 2. Català — Morella —

Lexicologia

804.99-312 (467.32 Morella)

Aquest treball va obtenir la 1ª Beca-Estudi (1985) convocada per «Amics de Morella i la seva comarca», patrocinada per la diputació de Castelló, i un ajut d'aquesta darrera institució (1981).

© 1992, Institut d'Estudis Catalans
Editat per l'Institut d'Estudis Catalans
Carme 47 - 08001 Barcelona

Primera edició: març de 1992
Tiratge: 1.000 exemplars

Compost per Fotocomposició Marquès, S.A.
Av. Meridiana, 354, 12 A-B - 08027 Barcelona

Imprès a Impremta Romanya/Valls
Verdaguer, 1 - 08786 Capellades

ISBN: 84-7283-195-7
Dipòsit legal: B. 12.424-1992

PRÒLEG

El lector té a les mans un treball de lèxic estructural referent al parlar dels Ports morellans. Aquesta disciplina no és gaire conreada entre nosaltres; podria dir que entre els qui s'ocupen del català no ho és gens, i àdhuc en tot el món hispànic els assaigs d'aquesta mena no abunden. Per això ens hem de felicitar que un territori castellonenc hagi estat triat per servir de model a un estudi sobre camps lexicals.

L'autor, Ernest Querol Puig, fill de Morella, és actualment professor de català a un institut de Barcelona. En la seva comarca natal va realitzar enquestes sobre el vocabulari del bestiar. Una volta recollit el lèxic, l'ha classificat segons els principis de la teoria dels «Wortfelder». Amb un corpus homogeni i actual, però especialitzat com és el del ramat ovi, ofereix una instantània d'un estat de llengua encara molt ric avui, el qual corre el risc de modificar-se aviat.

Voldria subratllar amb quina traça Querol ha destriat, ordenat, jerarquitzat tot aquest cabal lexical. Hi ha fet prova d'un rigor i d'una capacitat d'esquematitzar envejables. No dubto, tanmateix, que algun enyoradís dialectòleg es planyerà de no saber quin dels subjectes va proporcionar tal mot ni quin dels altres l'ignorava. Les preguntes han estat contrastades almenys amb cinc informadors diferents, de manera que les solucions aportades són de fiar. El fet que manquen d'altres precisions és el preu que ha calgut pagar a canvi d'una claredat ben lògica.

Querol ha desitjat mantenir-se en un pla sincrònic, i això és el seu dret metodològic més absolut. Potser que en un apèndix o en un capítol a part li hauria llegut de tractar aspectes històrics. No oblidem que per aquestes terres existí el tribunal del Lligallo, que les relacions de Castelló, Morella, Tortosa i les contrades ramaderes de Terol foren intenses i que els historiadors hi han fet contribucions documentals apreciables. Si se'm permetia un suggeriment, diria a l'autor que ell és la persona més idònia per presentar el vessant diacrònic del lèxic ovi, sia ordenant--

This One

GG8A-Q1G-DXC9

lo segons una òptica estructural, sia de qualsevol altra faisó. L'important és donar a la llum tots aquests petits tresors acumulats.

De moment passem la vista pel llibre de Querol i admirem-ne la riquesa. M'il·lusiona que en l'àmbit de les teories dels camps lèxics algú de casa vingui a eixamplar l'horitzó. Resulta ben monòton que els exemples triats pels estructuralistes que s'ocupen de qualsevol llengua sempre treguin a relluir les mateixes taxonomies: seients de diversa factura (cadira, banc, escon, butaca, sofà), graus de calentor de l'aigua (bullent, calenta, tèbia, freda) o límits diferents del bosc (Wald versus bosque, etc.). Ací, en canvi, se'ls brinden uns materials força més variats i atractius.

Si jo no temés cansar el lector, començaria ara a examinar punts concrets del corpus, com algunes metàfores i també problemes etimològics que la presència a Morella de determinats mots planteja a la filologia catalana, o els hi resol. Però no són certament les meves consideracions allò que el lector d'aquest llibre espera. Si —agraït per la marca de confiança que em feia l'autor— he acceptat d'escriure ací unes paraules preliminars, és per saludar l'aportació d'Ernest Querol Puig i donar-li la benvinguda a aquest prometedor terreny de la lingüística catalana. Igualment desitjo dir públicament el goig que em fa veure l'Institut d'Estudis Catalans patrocinar una obra tan reeixida.

GERMÀ COLON DOMÈNECH

Universitat de Basilea

1. CARACTERÍSTIQUES DE L'ESTUDI

La lingüística ha proposat, des de l'antiguitat clàssica, que tota paraula està unida amb altres paraules. Saussure fa una aportació decisiva en aquest sentit quan entén que la llengua és un sistema en el qual tots els termes són solidaris i on el valor d'un no existeix sense la presència simultània dels altres. O bé, més clarament, quan diu que en l'interior d'una mateixa llengua, totes les paraules que expressen idees veïnes es limiten recíprocament.

Aquesta preocupació per l'estudi de les relacions entre les paraules (*camp semàntics* o *lèxics*) ha estat compartida per molts de lingüistes, però considerem que ha estat Eugenio Coseriu qui n'ha fet la teorització més sistemàtica, tot establint els fonaments teòrics i metodològics de la semàntica estructural. En aquest treball, doncs, se segueixen les aportacions de Coseriu. Pretenem deixar de banda aquella concepció que entenia que els camps lèxics havien d'analitzar els estadis de llengua anteriors (diacronia) i bàsicament conceptes abstractes —pensem en S. Wyler, Ullmann...—. S'ha volgut precisament el contrari: que fos sincrònic i que estudiés camps lèxics no abstractes. Així, —com podreu veure en l'apartat tercer— s'ha triat una recerca en un únic espai geogràfic (*sintòpic*): la comarca dels Ports; referida a un nivell (*sinstràtic*): el llenguatge col·loquial —de fet, no se'n podria estudiar un altre de diferent per la inexistència d'un registre culte, estàndard, etc.—; i d'una modalitat expressiva (*sinfàsic*): llenguatge relativament especialitzat del bestiar oví.

El corpus lèxic estudiat ha estat sempre recollit oralment; bàsicament s'ha fet de tres maneres diferents:

1.ª Amb preguntes dins de l'àmbit d'estudi, demanant per una característica concreta d'un cap de bestiar que teníem al davant.

2.ª Amb la conversa dirigida a un camp lèxic específic, com per exemple els tipus de llana, l'edat...

3.ª Mitjançant diferents qüestionaris elaborats amb l'ajut de voca-

bularis especialitzats, diccionaris, enquestes, etc... Sempre es feia una pre-enquesta, que permetia esmenar el qüestionari abans de ser passat als diferents entrevistats.

Els informadors van ser persones que tenien una relació directa amb els camps lèxics estudiats: pastors en actiu, o bé que havien treballat com a tals. Tots els camps lèxics han estat preguntats com a mínim a cinc informadors diferents, per la qual cosa considerem que els mots aportats reflecteixen fidedignament el vocabulari de la comarca en aquests àmbits.

L'ús d'arxilexemes, quan la precisió que s'ha de fer no és rellevant, dificulta la tasca de l'entrevistador de fer pronunciar paraules molt específiques, degut a la utilització de paràfrasis. De manera semblant, denominacions habituals com la de «la puta», assignada a l'ovella que no cria, són difícils de posar en llavis dels informadors descontextualitzadament. Segurament, doncs, d'altres expressions semblants, se les hauran reservades.

Al final del llibre s'han ordenat les paraules alfabèticament per a facilitar la seva localització. La transcripció fonètica que hi hem adjuntat és la pronunciació més estesa a la comarca: no hem considerat l'apitxat del Forcall, ni les diftongacions d'alguns pobles, perquè només es pretén donar la forma més difosa. També hi trobareu indicat si la paraula no figura al Diccionari Català-Valencià-Balear d'Alcover-Moll (*), o bé si no hi figura amb la mateixa accepció (**).

Encara que la sinonímia absoluta és impossible, per alleugerir les definicions hem ajuntat dos o més lexemes i els hem donat una mateixa definició. Si tenim en compte que la utilització que estudiem és reduïda al ramat oví, les diferències entre uns i altres no són massa significatives.

El camp lèxic és un tipus d'estructura integrada en una altra de superior de tipus cultural; així, la utilització de la comparació, la metàfora i la metonímia en la creació lèxica tindran una significació que passarà la semàntica estricta.

Podem dir que en aquest corpus lèxic els elements de l'entorn i els valors morals dels pastors seran gairebé els únics vehicles de les creacions lèxiques, és a dir, d'allò amb què es compara un animal. Per exemple, s'establiran comparacions amb els estris de la cuina (*topí-atopinada*), amb els fruits (*ametla-ametlada*), amb el sexe (*mardà-amardanada*); o bé es faran servir qualificatius com *borda*, *puta*, *sorra*, *mamelles de monja*.

En la lectura dels camps lèxics, i sobretot en els corpus lexicogrà-

fics, hem de tenir present que el nom de cada cap de bestiar està en funció de la composició de la rabera. Així, si en un ramat hi ha moltes ovelles amb banyes serà difícil que el mot *cuernuda* singularitzi cap animal; ara bé, si només n'hi ha una, segurament, se l'anomenarà «la cuernuda». És a dir, la raresa d'una característica determinarà el seu ús substantivat («la cuernuda») o com a adjectiu («les ovelles cuernudes»).

Quasi totes les paraules que es refereixen a les ovelles són adjectius, i, com a tals, poden substantivar-se. Aquest fet ens ha portat a estalviar al lector haver de llegir dos exemples per a cada paraula, i només en algun cas excepcional n'hem assenyalat l'ús. Hem fet constar quan és només substantiu (subst.).

Abans d'assajar les ordenacions lèxiques caldrà que fem una introducció a la teoria dels camps lèxics i que exposem què entenem per *significat i designació*, per *camp lèxic* i la seva *tipologia*.

L'elecció d'una modalitat expressiva molt específica, com ho és el llenguatge relacionat amb el ramat oví, ha permès d'inventariar un gran nombre de lèxic, que, degut a l'evolució dels models de producció, arribarà a desaparèixer. Aquesta fou la motivació de Manuel Sanchis Guarnier en esperonar-me a realitzar dos treballs anteriors, en els quals també tractava qüestions històriques relacionades amb el tema, com ara el tribunal del Lligallo.¹ Vull que quedi constància del meu agraïment per les seves orientacions i pel seu estímul.

La recollida del material lèxic ha involucrat moltes persones, especialment Carme Montserrat, que era empaitada contínuament pels meus interrogatoris, i Anna Puig, que els patia, hi participava, i m'ajudava a elaborar les fitxes; a elles dues, els dedico aquest llibre.

En la reunió del corpus lèxic, hi han participat moltes persones de

1. En aquest llibre no s'inclouran referències històriques, però, si més no, esmentarem la bibliografia referent a la via pecuària i la institució del *Lligallo* i sobre relacions ramaderes: BETI, Manuel (1927): *Relaciones entre San Mateo y Linares*, «Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura» (B.S.C.C.), VIII, pp. 97-109. CARRERAS CANDI, F. (1925): *La institución pecuaria de "lligall" al sur de Catalunya*, «Las noticias», 12 d'abril. GUAL CAMARENA, M. (1970): *La institución ramadera del lligalló. Unes ordenances desconegudes del segle XIV*, «Estudis d'Història Medieval», II, ps. 65-85. MILIAN BOIX, M. (1927): *Notas para la historia del Lligallo de Morella*, «B.S.C.C.», 1927, pp. 179-185. SANCHEZ ADELL, J. (1958): *Establiments de Morella y sus aldeas*, «B.S.C.C.», XXXIV, pp. 88-100. TUIXANS, Joaquim (1925): *El tribunal de Lligalló a Morella (segle XIII. Dret foral consuetudinari)*, «Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona», 12, pp. 168-176. VALLS TABERNER, F. (1926): *El llibre dels establiments de la vila i les aldees de Morella*, «Revista Jurídica de Catalunya», maig-juny. VALLS TABERNER, F. (1926): *El tribunal del Lligalló de Morella, Carceller, Morella*. Reeditat el 1964 dins el volum *A Fernando Valls Taberner*, per la «Sección de Prensa de la Diputación de Barcelona», 225-232.

casa «Galan»: Emèrita, Joaquim, Conxa i Ximo; Josep Puig i la seva família, el «tío Florencio», Victorino, i molts de pastors de la comarca han dedicat força hores a respondre les nombroses preguntes que els feia. Els agraeixo a tots la seva amabilitat.

També vull donar gràcies a les persones que han col·laborat en un segon moment del treball. A Germà Colon pels seus nombrosos suggeriments i consells, per haver col·laborat ràpidament en tot el que li he proposat i pel seu interès perquè el treball es publicués. A Teresa Cabré per l'orientació bibliogràfica que m'ha proporcionat, per llegir-se el text mecanografiat i per les seves gestions en la publicació. A Joan Veny, per la seva lectura minuciosa i pels seus suggeriments. A Alfons Guirau per les seves indicacions i pel seu entusiasme. A la Diputació de Castelló i a «Amics de Morella» pels seus ajuts. I a Lluís Meseguer, Vicent Pitarch, Pere Navarro i Manuel Grau pel seu interès.

2. INTRODUCCIÓ A LA TEORIA DELS CAMPS LÈXICS

El fet d'abordar les relacions entre el lèxic de qualsevol llengua implica topar amb problemes generals que també afecten la lingüística. La complexitat de les relacions lèxiques suposa haver de fer moltes distincions, establir tipus de relacions i la seva jerarquia; establir la base i el marc de descripció del lèxic en allò que és domini de la llengua. Caldrà distingir, doncs, el que és lingüístic del que no ho és, el que és sistemàtic del que és extrasistemàtic, el que està estructurat i el que és facultatiu, el que és opositiu i el que és relacional. Per tant, s'hauran de fer unes distincions prèvies a qualsevol proposta d'estructuració. Coseriu (1977: 94-5) n'assenyala: coses i llenguatge, llenguatge primari i metallenguatge, sincronia i diacronia, tècnica del discurs i discurs repetit, llengua històrica i llengua funcional, sistema i norma de llengua, relacions de significació i relacions de designació.

Fóra interessant de tractar detingudament tots aquests temes esmentats; Coseriu (1977: 95-142) ho va fer per poder bastir la seva teoria. En aquesta breu introducció només parlarem d'aquells punts que, per una raó o una altra, tenen una relació molt directa amb el corpus estudiat.

2.1. «COSES I LLENGUATGE»

A l'hora d'iniciar la nostra ordenació lèxica ens trobem amb alguns d'aquests problemes. El principal que se'ns planteja és la relació entre les coses i el llenguatge; dit d'una altra manera: si el lèxic que pretenem estudiar és realment estructurable o no. En les ciències i les tècniques, les *paraules* són els substituïts de les coses, és a dir, la significació i la designació coincideixen; per tant, si intentem ordenar-les en «camps lèxics» no estarem organitzant «significats» lingüístics, sinó fe-

nòmens definits per aquestes ciències i tècniques. Obtindrem *classificacions objectives*, però no estructuracions semàntiques.

Les ciències i les tècniques realitzen delimitacions precises en la realitat objectiva com a tal. Es valen de criteris objectius; per tant, extreuen trets que pertanyen a objectes «reals». Cada terme és diferent dels altres, és a dir, s'estableixen entre ells relacions «exclusives», que variaran pel progrés de la ciència. La seva traducció a una altra llengua només suposarà la substitució d'un significat per un altre. En front d'aquestes característiques tenim les del llenguatge, en el qual les delimitacions es fan en la intuïció de la realitat, i una pot incloure'n una altra; la seva variació és deguda al canvi lingüístic, i la traducció és la transposició dels significats d'una llengua als d'una altra.

Tenint presents aquestes consideracions, ens podem preguntar si l'ordenació del lèxic relacionat amb el ramat oví és una classificació científic-tècnica o bé una classificació lingüística. Les terminologies s'han d'incloure, evidentment, en l'apartat científic-tècnic; Coseriu (1977: 99) hi inclou les terminologies científiques i filosòfiques individuals, les terminologies i nomenclatures populars (terminologies d'oficis, agrícoles, nomenclatura de l'arada, del cavall, classificacions botàniques i zoològiques en el nivell de les espècies...). Assenyala que les terminologies i nomenclatures populars són saber tradicional de caràcter no lingüístic, que es diferencien del saber científic, però que, alhora, són classificacions de la botànica i zoologia populars, en les quals és difícil de separar allò terminològic d'allò pròpiament lingüístic.

Podem concloure, doncs, que el nostre corpus lèxic és plenament lingüístic. En primer lloc, perquè no és considerat ni com una terminologia ni com una nomenclatura, ja que no és una classificació zoològica en el nivell de les espècies. L'anàlisi que se'n farà, serà, per contra, dins d'una espècie determinada i establirà les relacions entre els diferents mots. En segon lloc, perquè a cada significat no fa correspondre un significat, ans al contrari, per arribar a definir una «cosa» concreta caldran molts de significats dels diferents camps lèxics.

Al final del treball hem inclòs dues estructuracions lèxiques, no del ramat oví, sinó que s'hi relacionen, que sí que es troben en el nivell de les «espècies» en un sentit ampli. Ara bé, la classificació, tant en el cas de les herbes com en el de les malalties, s'ha fet en relació amb l'aprofitament; sigui en l'alimentació dels animals, sigui en la de les persones. És a dir, l'ordenació que en fan els pastors. És, doncs, un cas semblant al que Coseriu (1977: 235) comenta respecte als noms d'aus: tot i constituir nomenclatures en espanyol i en francès, les distincions *ave/pájaro oiseau/volaille* són lingüístiques («de llengua»).

Com veiem, doncs, les estructures lingüístiques no es poden interpretar des de les preteses estructures «objectives» de la realitat: cal dir que no es tracta d'estructures de la realitat, sinó d'estructuracions imposades a la realitat per la interpretació humana. El límit no es troba en les coses, sinó en la manera de considerar-les. El llenguatge classifica la realitat, però ho fa segons interessos i actituds humanes.

2.2. SIGNIFICAT I DESIGNACIÓ

Molt relacionat amb el tema anterior se'ns planteja el del significat i la designació.

S. Ullmann (1962: 62), parlant del significat lingüístic, assenyala que és un dels termes més ambigus i controvertits de la teoria del llenguatge, i que la seva definició constitueix el problema central de tots els estudis de semàntica, tant pel que fa a la terminologia com a la seva determinació, sigui des de la semiòtica o des de la lingüística.

La lingüística ha proposat diversos camins per a determinar el *significat*, que esmentarem sumàriament: la psicosemàntica (Ch. E. Osgood i el seu cercle), la determinació situacional entesa com a totalitat en les relacions extralingüístiques (L. Bloomfield), la determinació contextual del significat, les aproximacions analítica i operacional d'Ullmann i la determinació diferencial de Lyons.

Les classificacions del *significat lèxic* han merescut també una extensa literatura. Les diferenciacions de K.O. Erdmann en *contingut conceptual*, *sentit secundari* i *valor emotiu*, podrien ser una mostra de les propostes de la semàntica tradicional; encara que es van proposar síntesis amb l'anomenat *contingut associatiu*, o augments en quatre, cinc i fins i tot set distincions en la divisió del significat lèxic.

L'element assistemàtic del significat —és a dir, la unió del *sentit secundari* amb el *valor emotiu* o *contingut afectiu*, en la terminologia d'Erdmann— es denomina sovint significat *connotatiu*, mentre que al *contingut conceptual* se l'anomena significat *denotatiu*.

Bloomfield (1978: 162), malgrat dedicar un espai considerable a la *connotació*, la defineix molt breument:

«La segona important manera en què els sentits mostren inestabilitat és la presència de valors suplementaris que anomenem *connotacions*».

D'altres autors nord-americans també defugen una definició més

àmplia. H.E. Brekle, en la seva tesi doctoral, addueix dues determinacions negatives a la *connotació*:²

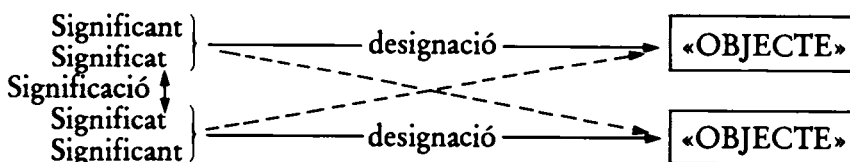
- la impossibilitat de verificació,
- la no pertinença al sistema de la llengua.

Geckeler assenyala que l'única teoria coherent en la *connotació* exposada per la lingüística procedeix de la glossemàtica de L. Hjelmslev, que la defineix com a no-científica.

Així, en aquest treball, ens referirem a significats *denotatius* i a significats del sistema; es bandejaran els *connotatius* perquè no afecten les funcions distintives.

Seguidament, ens caldrà diferenciar de manera clara la *significació* de la *designació*.

El signe lingüístic és una unitat composta de *signifiant* i *signifié* i com a unitat s'oposa a la realitat extralingüística. H. Geckeler (1976: 93) defineix la *designació* com la relació de signes lingüístics en la seva totalitat amb «objectes» de la realitat extralingüística. Il·lustra la relació entre *significació* i *designació* amb el següent esquema, i cita unes característiques distintives remarcades per Coseriu (1977: 131):

«En principi, només són estructurables les relacions de significació, les relacions de designació no ho són pas. La designació concreta (d'un objecte determinat) és un fet de "discurs", mentre que la significació és un fet de "llengua" (tècnica de discurs). Les relacions de significació són constants —des del punt de vista sincrònic— mentre que les relacions de designació concreta són inconstants (variables). A més, la designació pot ésser metafòrica, mentre que la significació no ho és pas, des del punt de vista sincrònic i distintiu (...).»

El present estudi s'aplicarà a les estructures lèxiques; per tant, haurérem d'atendre sobretot les relacions significatives, a les quals arribarem en la investigació pràctica a través de les relacions designatives concretes.

2. Extret de GECKELER (1971: 87).

3. LA TEORIA DEL CAMP LÈXIC

Unes breus pinzellades de la història de les formulacions de la teoria dels camps lèxics ens permetran de comprendre millor el marc teòric d'aquesta recerca.

Pel que fa als precursors, Coseriu considera K.W.L. Heyse el més antic en el temps, però alhora el més modern; assenyala que en els seus escrits es troba una «anàlisi de contingut quasi perfectament estructural, encara que realitzada amb uns altres objectius».³

La primera formulació explícita de la idea de camp lèxic és de G. Ipsen (1924). Però Trier —un dels seus veritables impulsors—, a l'hora d'explicar les seves influències, dubta si ha desenvolupat la teoria del camp només amb l'ajut de Saussure o si ha estat influït també per Ipsen.

Podem esmentar una tradició que es remunta a l'antiguitat clàssica, que podríem situar entre els precursors de la teoria de *camp*: la lexicografia o la lexicologia. Hom ordenava el material lingüístic en grups semàntics o grups de matèries. Més modernament trobem el *Thesaurus of English Words and Phrases* (1852).

Trier concep els camps com unes realitats lingüístiques vives, situades entre les paraules individuals i el conjunt del vocabulari. Les paraules s'articulen dins del camp al mateix temps que el camp significa una organització respecte a la totalitat del vocabulari.

Weisgerber segueix les teories de Trier i defineix el camp com «una secció d'entremón de la llengua materna, construïda per la totalitat d'un grup de signes lingüístics que coopera en una articulació orgànica».

Després dels camps trierians, alguns investigadors proposaran altres conceptes. Els *camps associats* de Bally foren molt criticats, i algunes de les objeccions foren acceptades per ell mateix, com ara el reconeixement de la validesa intersubjectiva de la seva proposta de camp.

3. Per a una informació més detallada, vegeu el capítol de H. GECKELER (1971) «Discusión de la teoría del campo léxico», pp. 97-211, d'on s'han extret aquestes notes.

G. Matoré proposa els *camps nocionals*, i fa de la lexicologia una ciència auxiliar de la sociologia; utilitza criteris d'oposició sociològica, no lingüística.

El txec O. Ducháček divideix els camps en: camps lingüístics de les paraules i camps lingüístics de les idees. E. Coseriu li critica que els criteris que utilitza són més aviat psicològics que no estrictament lingüístics.

El mateix E. Coseriu⁴ considera que la teoria de camps de J. Trier i de Weisgerber, o més exactament, tota la teoria del *contingut* desenvolupada pels lingüistes, sobretot alemanys, agrupats al voltant de L. Weisgerber, és la teoria més important de significats lèxics, i que, tot i no ésser pròpiament estructural, conté interessants suggerències per a qualsevol anàlisi estructural del lèxic.

Coseriu combina idees fonamentals de la teoria de camp lèxic de Trier i Weisgerber amb el principi de les *oposicions funcionals* i amb l'*anàlisi de continguts en trets distintius*. Abans d'estudiar les estructures lèxiques pròpiament dites, fa les distincions prèvies que hem comentat a l'apartat segon d'aquest llibre: coses i llenguatge, llenguatge primari i metallenguatge, sincronia i diacronia, arquitectura (llengua històrica) i estructura de la llengua (llengua funcional); sistema i norma de la llengua; relacions de designació i relacions de significació —que tot just acabem de tractar—. Aquest autor considera que una de les insuficiències metodològiques de la lexicologia és la de considerar com a propis del lèxic fenòmens que en realitat no ho són, així com detenir-se davant de dificultats i problemes que no poden resoldre's en el camp del domini lèxic.

Fer una anàlisi detallada dels punts esmentats seria excessivament llarg per a les característiques d'aquest estudi. E. Coseriu (1977) els ha tractats a «Introducción al estudio estructural del léxico» i d'una manera més concreta a l'epígraf «Ambito plano y sentido propio de las estructuras léxicas. Distinciones previas a todo estudio estructural».⁵

Ací només comentarem el punt «arquitectura» i «estructura» de la llengua perquè és fonamental per a l'organització del nostre treball.

Coseriu, seguint les propostes de L. Flydal, distingeix en l'estudi sincrònic d'una llengua tres tipus de diferències internes:

— en l'espai geogràfic (*diatòpiques*),

4. Vegeu els capítols «Introducción al estudio estructural del léxico», pp. 87-143, i «Para una semántica diacrónica estructural», pp. 11-87, a COSERIU, E. (1977).

5. COSERIU (1977), pàgines 95-133 dins del capítol «Introducción al estudio estructural del léxico».

— en els estrats socio-culturals d'una comunitat lingüística (*dias-tràtiques*),

— en les modalitats expressives (*diafàsiques*).

Però una llengua no és mai un únic sistema lingüístic, sinó que és un *diasistema*: un conjunt de «sistemes lingüístics» entre els quals hi ha a cada pas coexistència i interferència.

L'*estructura de la llengua* només es podrà observar dins d'una tècnica del discurs totalment unitària, és a dir, en una *llengua funcional*. Només dins de l'estructura de la llengua es poden determinar les *oposicions*; en l'arquitectura «no domina el principi de l'oposició sinó el de la diversitat». Anomena aquesta anàlisi metodològica «descripció per pisos» i assenjala que en la parla s'utilitzen simultàniament diferents llengües funcionals.

Per a la nostra anàlisi hem triat un nivell *shintòpic* (la comarca dels Ports), un nivell *sinstràtic* (el llenguatge col·loquial) i un nivell *sinfàsic* (el llenguatge relativament especialitzat referent al bestiar oví).

3.1. DEFINICIÓ I TIPOLOGIA DEL CAMP LÈXIC

E. Coseriu defineix el camp lèxic com un «paradigma constituït per unitats lèxiques de contingut (lexema) que es reparteixen la zona de significació contínua comuna i que es troben en oposició immediata les unes amb les altres». Les relacions internes d'un camp lèxic com a estructura de contingut estan determinades per les identitats i les diferències que constitueixen el mateix camp, és a dir, les oposicions semàntiques que hi funcionen.

Una tipologia dels camps ha de fundar-se en una classificació de les oposicions lexemàtiques. Un primer pas en aquesta direcció és la identificació dels tipus formals d'oposicions que poden trobar-se en els camps lèxics. Però, sovint, aquests tipus, per ells mateixos, serveixen prou poc o, almenys, es revelen insuficients com a criteris de delimitació i classificació. Hi ha tipus d'oposicions formalment diferents que poden funcionar, en molts casos, en un mateix camp. I, per tant, poden servir per a caracteritzar seccions de camps o microcamps d'un nivell molt baix, però no per a caracteritzar camps sencers o macrocamps.

Coseriu distingeix entre tres tipus d'oposicions:

— Graduals: els seus termes corresponen a diferents grups de la mateixa qualitat: *fred-fresc-tebi-calent*.

— Equipolents: els termes són equivalents des del punt de vista lògic. Per exemple els colors.

— Privatives: un terme representa el tret distintiu: *vell/jove*.

Cada camp conceptual té un contingut (un «valor») unitari que se subdivideix per mitjà d'aquests tipus d'oposicions que acabem d'exposar entre els termes (paraules que li pertanyen). En canvi, pel seu valor unitari, un camp s'oposa a un altre.

Quan els tipus formals d'oposicions caracteritzen camps sencers, encara serveixen per a distingir subtipus de camps, però no els tipus principals que engloben aquests subtipus. De manera que el criteri dels tipus formals d'oposició es revela com subordinat al número de criteris semàntics (o dimensions) que funcionen en els camps.

Coseriu classifica els camps lèxics des de tres punts de vista: segons la seva configuració, el seu sentit objectiu i la seva expressió.

A) Segons la configuració:

L'ordenació dels lexemes depèn del nombre de *dimensions semàntiques* i dels tipus formals de les oposicions establertes respecte a aquestes dimensions.

Dimensió és el punt de vista o criteri d'una oposició; és anàleg a *criteri semàntic*. En el cas que s'havia proposat de fred-calent... el criteri seria «grau relatiu de la temperatura comprovada pel sentit tèrmic».

Així, podem distingir entre camps:

1. *Unidimensionals*

1.1. *Antonímics*: es fonamenten en oposicions privatives x / no x. Poden contenir oposicions col·laterals de tipus gradual.

Si a aquests camps s'afegeixen d'altres distincions a la seva oposició de base, es converteixen normalment en pluridimensionals. Però segueixen essent unidimensionals si les distincions afegides són graduals, puix no hi ha canvi de dimensió.

1.2. *Graduals*: oposicions graduals. Hi haurà un arxilexema corresponent a la dimensió, per exemple *temperatura*. Són més aviat rars.

1.3. *Serials*: són ordenats com a «sèries». Estan constituïts per oposicions multilaterals equipolents. Tots els termes corresponen al mateix nivell i tenen un mateix estatus lògic (i semàntic): per exemple, els dies de la setmana, les aus, els peixos.

1.3.1. *Ordinals*: són sèries tancades i els lexemes estan en un ordre fix, el qual, d'altra banda, els determina com a tals, perquè són termes semànticament buits. Els dies de la setmana, els mesos.

1.3.2. *No ordinals*: són sèries no ordenades i, al mateix temps, obertes: se'ls poden afegir nous lexemes. Per exemple els noms de flors, de peixos.

2. *Pluridimensionals.*

2.1. *Bidimensionals.*

2.1.1. *Correlatius*: es dóna la combinació de dues oposicions polars: en principi d'una oposició *antonímica* amb una oposició *sinonímica*.

2.1.2. *No correlatius*: les dues dimensions són paral·leles o contigües, de manera que no en resulten correlacions.

2.2. *Multidimensionals.*

2.2.1. *Jerarquitzants*: les dimensions s'apliquen de manera successiva; hi ha un arxilexema (expressat o no) i, dins d'aquest, distincions successives; és a dir, cada vegada es fan diferenciacions en els temes ja distingits, amb arxilexemes secundaris en diferents nivells.

Els trets distintius que funcionen en un nivell inferior són «indiferents» respecte a les distincions dels nivells superiors.

2.2.2. *Selectius*: les dimensions funcionen totes a la vegada. No hi ha trets indiferents.

Totes aquestes distincions no es troben sempre en un «estat pur», perquè uns camps poden estar inclosos en uns altres. Generalment els camps *unidimensionals* no constitueixen més que seccions de macrocamps *pluridimensionals*. Igualment els *bidimensionals* estan inclosos en els *multidimensionals*.

El lèxic d'una llengua no és una classificació única i homogènia de la realitat, sinó que és un conjunt de classificacions simultànies i diferents.

B) *Segons el seu sentit objectiu:*

—*oposicions substantives*: són aquelles que designen propietats o «fets» com conjunts de propietats objectives (o considerades com a tals), per exemple: pedra, arbre, riu;

—*oposicions relacionals*: els seus termes són nocions o «fets» considerats, precisament, com a termes d'aquestes relacions. Per exemple: oncle, dijous.

Així, des d'aquest punt de vista, els camps lèxics poden dividir-se en *camp substantius* i *camp relacionals*.

C) *Segons l'expressió:*

En aquest apartat E. Coseriu adopta dos criteris afins: la regularitat i la recursivitat. Així, distingirà entre camps *regulars* i *irregulars*, segons el primer criteri, i entre *continus* i *recursius*, atenent al segon.

4. ANÀLISI DE DIFERENTS CAMPS LÈXICS

4.1. CLASSIFICACIÓ DE L'OVELLA PER L'EDAT, SEXE I FUNCIÓ ECONÒMICA

CORPUS LÈXIC

CORDERA: Subst. Ovella femella, no adulta, sense la dentadura completa de llet, aproximadament fins els deu mesos d'edat.

BORREGA: Subst. Ovella femella, no adulta, amb la dentició de llet completa, l'edat de la qual està al voltant dels dotze mesos.

PRIMALA: Ovella femella, adulta, jove, amb dues pales permanents i sis incisius de llet. La seva edat està al voltant dels dotze mesos.

TERCENCA: Ovella femella adulta, amb quatre dents permanents i quatre de llet. La seva edat oscil·la entre els dos i els tres anys. És quan les ovelles comencen a parir.

SERRADA EN BOCA: Ovella adulta, comença a ser vella a partir dels quatre anys, encara que continua al ramat, si no és a causa d'alguna malaltia, fins els set o vuit anys. Als quatre anys li surten els extrems de la dentició permanent, malgrat que sol perdre algunes peces abans de retirar-la del ramat.

VELLA: Ovella adulta «serrada en boca». És de poca qualitat.

TACADA: Ovella adulta que té alguna malaltia i sol ser vella.

SARRANCO: Ovella adulta serrada en boca, que és de molt poca qualitat.

PENCO: Terme equivalent a *sarranco* (cfr. *SARRANCO*).

CORDER: Subst. Ovella mascle, no adulta, sense dentadura de llet completa, aproximadament des del naixement fins els dotze mesos.

BORREGO: Subst. Ovella mascle, no adulta, amb dentadura de llet completa, la seva edat oscil·la entre l'any i els dos anys.

QUADRE 1

		ovella			
MASCLE -	- 10 mesos	+ 10 mesos			
		- 12 mesos	+ 12 mesos		
			- 2 anys	+ 2 anys	
				- 3 anys	+ 3 anys
	cordera*	borrega	primala	tercenca	+ 4 anys
					serrada en boca sarranco penco vella tacada
MASCLE +	corder*	borrego	primal	tercenc	mardà

* Els corders i les corderes són subclassificats pel criteri *d'edat relativa* segons l'època del seu naixement:

- a) Primerenc, -a: són aquells que han nascut el febrer o març.
 b) Tardà, -ana: són aquells que han nascut el maig o juny.

MARDÀ: Subst. Ovella mascle dedicada a la reproducció.

PRIMAL: Subst. Ovella mascle que té d'un any a dos anys.

COMENTARI⁶

Els termes de la classificació de l'ovella per l'edat, sexe i funció econòmica constitueixen un camp lèxic *pluridimensional* (*multidimensional*) *jerarquitzant no correlatiu*. La primera *dimensió* és la sexual i divideix els lexemes del camp en dues seccions, els membres de les quals són *equipolents* entre si, perquè en la sèrie definida pel tret (mascle—) els seus membres pertanyen al tipus *gradual*, d'acord amb la segona dimensió de l'edat. Així, tenim, de més petit a més gran:

cordera - borrega - primala - tercenca - serrada en boca - vella tacades - sarranco - penco.

Sarranco i *penco* són sinònims, i fan referència a aquelles ovelles amb una edat considerable.

Serrada en boca és un terme que fa referència a la dentició completa de les ovelles als quatre anys.

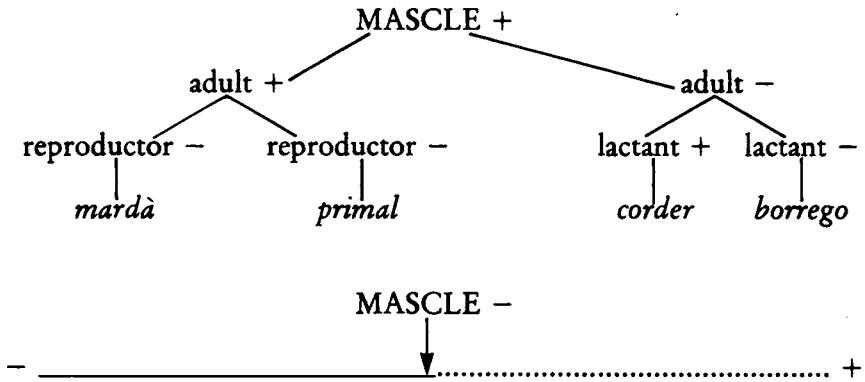
En aquesta classificació per l'edat el criteri de la dentició és un indicador que funciona com una dimensió encoberta (només es fa patent a *serrada en boca*), aquest fet es deu a la correspondència total d'ambdues dimensions i llurs respectius membres. Així, tenim:

<i>Cordera</i>	— de 10 mesos	sense dents
<i>Borrega</i>	— de 12 mesos	dents de llet
<i>Primala</i>	— de 2 anys	2 pales i 6 incisius de llet
<i>Tercenca</i>	— de 4 anys	4 pales i 4 de llet
<i>Serrada en boca</i>	+ de 4 anys	dentició completa

En la sèrie definida pel tret (mascle +) tenim dues dimensions: una divideix els quatre membres d'aquella sèrie en dues subsèries, caracteritzades pel taxó (+/- adult). I la subsèrie (adult +) se subdivideix novament d'acord amb el taxó (+/- reproductor).

6. J.J. PUJADAS, a la seva tesi doctoral, proposa unes estructuracions lèxiques (entre d'altres del ramat oví) que ens han estat de gran utilitat per a analitzar aquests camps lèxics.

La primera subsèrie, constituïda pels lexemes *corder*, *borrego*, presenta una divisió polar (+/- lactant) en relació de complementarietat. Podem esquematitzar la sèrie (masc +) com segueix:

cordera borrega primala terciencia serrada en boca vella tacada sarranco penco

En la relació entre *cordera* i *borrega* existeix un triple encobriment dimensional:

<i>cordera</i>	<i>borrega</i>	
- jove	+ jove	(dimensió d'edat)
+ lactant	- lactant	(dimensió de lactància)
- dents	+ dents	(dimensió de dentició)

Si tenim en compte aquesta darrera dimensió podem establir la correspondència d'aquests dos termes amb la subsèrie (mascle +, adult -): és a dir, *corder* i *borrego*. Tenim, doncs, un feix de quatre termes:

<i>cordera</i>	<i>borrega</i>
<i>corder</i>	<i>borrego</i>

En el qual les relacions són d'equipolència, dos a dos. Per una banda:

cordera : *corder* :: *borrega* : *borrego*
cordera : *borrega* :: *corder* : *borrego*

El contrast entre *cordera/borrego* no es dona en termes de polaritat, sinó de gradualitat.

De l'organització semàntica d'aquest camp lèxic podem extreure que la gran asimetria entre les sèries de mascles i de femelles de l'espècie ovina pugui tenir una justificació d'ordre cultural. En la classificació de les femelles es percep l'èmfasi cap a la determinació rigorosa de l'edat, que és condició indispensable per al pastor en funció de la capacitat procreativa, que és com dir respecte al seu rendiment econòmic. També és remarcable l'agressivitat de les denominacions per a les ovelles que ja han esgotat la seva reproductivitat (*sarranco*, *penco*) o per a les que són malaltes (*tacades*) o d'edat avançada (*velles*).

4.2. CLASSIFICACIÓ DE LES OVELLES PEL COLOR DE LA LLANA

CORPUS LEXICOGRÀFIC

PALOMA: Ovel·la que és tota blanca.

BURELLA: Ovel·la que és de color negrós o molt fosc.

PLATXADA:

BIGARRADA:

VIROLADA:

FARDASCA:

MORRIFOSCA:

BARREJADA:

FOSQUETA:

} Ovel·la que té taques roges damunt el blanc.

} Ovel·la que té el cos blanc i la cara negra o fosca.

PÈL DE CABRA: Ovel·la que té la cara més blanca que el cos; entremig de la llana té pèls blancs. La llana és més llarga que la de la resta i li arriba fins els genolls.

CARANEGRA: Ovel·la que té el cos blanc i la cara negra.

CARA-ROJA: Ovel·la que té la cara de color roig.

ESTRELADA: Ovel·la que té la cara negra i un estrel blanc.

CÀRADA:

GALTANEGRA:

} Ovel·la que té mitja cara d'un color i mitja d'un altre.

- MORRIBLANCA:** Ovella que té una ratlla blanca vertical damunt el front i la resta de la cara negra.
- ROJA:** } Ovella de color roig.
GUIRRA: }
- POTA-ROJA:** Ovella que és blanca, però té la cara i les potes d'un color barrejat, ni blanc ni negre.
- PIGADETA:** } Ovella blanca amb taques o pigues negres a la cara.
CARAPIGADA: }
- PARDETA:** } Ovella de color fosc, però no negre.
GRISA: }
ROSSA: }
- MASCARADA:** } Ovella que té taques blanques i negres.
PLATXADA: }
- MOSTATXUDA:** És l'ovella que té negres els voltants de la boca.
- ORELLA DE LLEBRE:** Ovella que té negre el cap de les orelles.
- PARDA:** } Ovella que té taques negres a la cara, de manera
SARRINEGRA: } que gairebé és tota negra.
- PERDIGUERA:** Ovella que té clapes semblants a un gos perdiguer.
- PICOSA:** } Ovella blanca, però amb taques negres o fosques
PICADA: } per la cara.
- ULLADA:** Ovella blanca però que té negre al voltant dels ulls.
- ULL DE PERDIU:** Ovella que té roig al voltant dels ulls.

QUADRE 2

CLASSIFICACIÓ DE LES OVELLES PEL COLOR DE LA LLANA																			
+ COLOR										COLOR -									
blanc				blanc i negre			negre								roig		gris		
paloma	pèl de cabra	estel	ratlla	carada galtanegra	mascarada platxada	burella	cara										pota	ull	pardeta grisa rossa
							caranegra	pigadeta carapigada	fardasca morrifoca barrejada fosqueta	parda sarrinegra	picosa picada	ull	boca	orella	guirra roja	cara-roja perdiguera virolada platxada bigarrada			
		estrelada	morriblanca										ullada	mostaxuda	orella de llebre		potaja roja	ull de perdú	

COMENTARI

La classificació de l'ovella pel color de la llana constitueix un camp *unidimensional serial no ordinal*. El nombre de lexemes (35) podria augmentar-se amb altres incorporacions. Hi ha molts de casos de sinonímia, ja que la quantitat de mots utilitzats depèn més aviat del subjecte parlant que no pas d'un sistema opositiu estricte.

La relació de cada lexema respecte dels seus continguts sol ésser d'incompatibilitat, que formalitzadament es representaria així:

$$\begin{aligned} X &\Rightarrow \sim Y \\ \sim X &\Rightarrow Y \end{aligned}$$

Aquesta relació d'incompatibilitat es pot representar en els següents parells:

Paloma vs. burella
 .....
 Paloma vs. parda

4.3. CLASSIFICACIÓ DE LES OVELLES PER LA DISTRIBUCIÓ DE LA LLANA

CORPUS LEXICOGRÀFIC

ARGUELLADA: Ovella que té arguell (brutícia).

ALBARDADA: Ovella que té arguell a l'esquena, a causa de no haver renovat la llana (costa molt d'esquilar).

PÈL RAS: Ovella que té la llana curta.

ESPOGADA:
ESBORGERADA: } Ovella que té el coll i el pit sense llana.

FINA: Ovella que té la llana fina i lluenta.

BASTA: Ovella que té la llana aspra i ordinària.

TOPUDA: Ovella que té un reveixí de llana damunt el cap.

GRENXUDA: Ovella que té la llana partida damunt l'esquena com una ratlla o clenxa.

QUADRE 3

CLASSIFICACIÓ DE L'OVELLA PER LA DISTRIBUCIÓ DE LA LLANA							
+ cos sencer				- cos sencer			
+ llargària	- llargària	+ qualitat	- qualitat			reixí damunt el cap	
				arguell a l'esquena	sense llana al coll i els pits		
grenxuda	pèl ras	fina	basta	arguellada	albardada	esporgada esborgerada	topuda

COMENTARI

La classificació de la distribució de la llana en l'ovella constitueix un *camp bidimensional no correlatiu*.

El primer taxó que actua és (-/+ cos sencer), que distingeix dos subcamps, encara que la següent característica (-/+ qualitat) depassa la primera.

Tenim una *oposició privativa* entre:

fina/basta, arguellada

El taxó (-/+ llargària) és una oposició privativa que enfronta dos lexemes:

grenxuda/pèl ras

Albardada, esporgada i esborgerada indiquen respectivament la presència d'arguell a l'esquena, i l'absència de llana als pits. Estan en *oposició equipolent*. *Topuda* marca la presència abundosa de llana al cap.

4.4. CLASSIFICACIÓ DE LES OVELLES PEL TIPUS DE LLANA

CORPUS LEXICOGRÀFIC

ABORRELLONADA: Llana que forma borrallons (flocs).

CARAGOLADA: Llana que té doblecs com si fossin caragols.

CARREGADA: Llana que després de rentada minva molt perquè tenia brutícia.

DE CORRAL: Llana procedent d'animals que estan tancats, és bruta i pu-denta de fems.

DE MUNTANYA: Llana procedent d'animals que jeuen fora del corral, és neta perquè no ha estat en contacte amb fems.

DOLÇA: Llana fina, suau al tacte.

MORTINA: Llana que està tallada després que l'animal és mort, és de molt baixa qualitat.

RULLA: La llana caragolada o tavellada.

VIVA: La llana que s'esquila directament de l'ovella mentre que l'animal és viu.

QUADRE 4

CLASSIFICACIÓ DE LES OVELLES PEL TIPUS DE LLANA							
Per la forma		Per la procedència				Per la qualitat	
		lloc	tipus			- bruta	+ bruta
aborrellonada	caragolada rulla	de corral	de muntanya	mortina	viva	dolça	carregada

COMENTARI

El camp lèxic del tipus de llana és un *camp unidimensional serial no ordinal*. Podem distingir tres subgrups que fan referència:

- 1) a la forma,
- 2) a la procedència,
- 3) a la qualitat.

En el primer tenim una sinonímia entre *caragolada* i *rulla*.

El segon subcamp està dividit en dues seccions, una que indica el lloc d'on ve la llana i l'altra si és d'un animal viu o mort. Podem considerar aquestes dues oposicions *privatives* encara que el segon cas sigui molt més clar que el primer:

mort/viu
corral/muntanya

El tercer subcamp es fixa en la brutícia de la llana i l'oposició que s'estableix és també *privativa*:

carregada/dolça
bruta/neta

4.5. CLASSIFICACIÓ DE L'OVELLA PER L'ASPECTE CORPORAL

CORPUS LEXICOGRÀFIC

PICONA: Ovella que té el morro de baix més curt que el de dalt.

COALLARGA: Ovella que té la cua molt completa.

COACURTA: }
MITJACOA: } Ovella que té la cua de dimensions reduïdes.

ESCOADA: }
COAMOTXA: } Ovella que no té gens de cua.

GARROSA: Ovella que té les potes de darrere cap a fora des del genoll cap a baix.

PAPUDA: Ovella que té molt de pap.

MAMELLUDA: Ovella que té penjolls carnosos davall del coll.

AMARDANADA: }
RENASSUDA: } Ovella que té el nas aguileny i el cap gros, l'ovella més forta i de casta més grossa.

TOPÍ: Ovella rodona i menuda. S'utilitza en les comparacions: «Esta ovella és un topí».

ATOPINADA: Ovella com la *topí*.

LLAMBRENCA: Ovella prima i llarga.

SURDA: Ovella que es planta al revés.

AMETLADA: Ovella que té el cul en forma d'ametlla.

MERLO: }
XISCLO: } Mardà que només té un testicle.

QUADRE 5

CLASSIFICACIÓ DE LES OVELLES PER L'ASPECTE CORPORAL													
Per la forma													
+ cos en general								- cos en general					
cua								morro	potes		pap	coll	testicles
completa	incompleta	meitat	sense	prima	rodona i menuda	cul en forma d'ametlla	nas aguileny cap gros	de baix més curt	tortes + -			amb penjolls carnosos	
coallarga	coacurta	mitjacoa	esocada mitjacoa	llambrenca	topi atopinada	ametllada	amardanada renassuda	picona	garrosa	surda	papuda	mamefluda	merlo xisclo

COMENTARI

L'organització del camp lèxic de l'aspecte corporal és *multidimensional, jerarquitzant no correlatiu*. La primera dimensió que hi intervé és l'aspecte corporal. La segona és «la forma»; aquest camp podria ésser inclòs en un macrocamp que podria ser «morfologia externa», però si ho féssim així ens adonaríem que el tipus d'aquest paradigma lèxico-semàntic s'adaptaria amb dificultats a la definició de Coseriu (1977: 210) de camp lèxic, no presentaria una zona de significació contínua comuna. És per això que hem assajat d'elaborar diferents camps atenent a diversos aspectes referents a la morfologia externa, com el color i la distribució de la llana, que hem vist anteriorment.

Una tercera dimensió que intervé en el camp és (-/+ cos en general), que el divideix en dues seccions. La secció caracteritzada per (-cos en general) encara té dues diferenciacions més: la primera fa referència al lloc del cos que li dóna nom i la segona especifica quina és la característica.

En canvi, la secció caracteritzada per (+cos en general) només té aquesta segona diferenciació. Hi trobem un cas de sinonímia per expressar quina és l'ovella més forta i de casta més grossa. Encara que pugui semblar que *renassuda* s'hauria de trobar a l'altra subsecció, és un cas de metonímia: s'agafa el nas per expressar una característica global de l'ovella, que veiem perfectament en *amardanada*, és a dir, semblant al marrà, perquè és més gran que la resta i també té el nas com la *renassuda*.

Topí i ametlada comparen dos elements molt comuns del món rural per la similitud en la forma. També hi trobem la mateixa derivació amb el sufix *-ada*.

Llambrenca destaca l'esveltesa de l'ovella.

La subsecció de «cua» està constituïda per una oposició *gradual* que va de l'absència a la presència més completa. També hi tenim un altre cas de sinonímia *escoada-coamotxa*:

escoada   *coacurta*   *mitjacoa*   *coallarga*   *coamotxa*

En la subsecció que fa referència a la part del cos, i més concretament a les potes, l'oposició que funciona és *privativa*.

També hi ha dos lexemes amb la mateixa derivació que veiem en *ametlada*:

mamelluda
papuda

4.6. CLASSIFICACIÓ DE LES OVELLES SEGONS LES BANYES

CORPUS LEXICOGRÀFIC

MOTXA: Ovella que no té banyes.

DESPUNTADA: Ovella que ha sofert algun colp i se li ha tallat una banya.

BANIVOLTADA: Ovella que té les banyes voltades.

BANIALTA: Ovella que té les banyes voltades cap amunt.

BANICATXA: Ovella que té les banyes voltades cap avall.

BRONXONUDA: Ovella que té les banyes petites.

QUADRE 6

CLASSIFICACIÓ DE LES OVELLES SEGONS LES BANYES					
- presència			+ presència		
	cuernuda				
	menudes	tallades	cap amunt	cap avall	separades
motxa	bronxonuda	despuntada	banialta	banicatxa	banivoltada

COMENTARI

El camp lèxic de la classificació de l'ovella segons les banyes és *uni-dimensional antonímic*: tenim dues seccions distintes relacionades per una oposició *privativa* (-/+ banyes) que oposa *cuernuda* (amb banyes) i *motxa* (sense banyes).

Aquesta és una de les oposicions que funcionen en primer lloc: des-criu en dos blocs les ovelles i a partir d'ací es faran les distincions que hem vist anteriorment (color de la llana, tipus, aspectes corporals...).

Cuernuda és l'arxilexema de les unitats lèxiques caracteritzades pel taxó (+ banyes).

Entre els dos subcamps s'estableix una oposició gradual que va de l'absència a la presència plena, passant per la poca presència:

—			+
<i>motxa</i>	<i>bronxonuda</i>	<i>despuntada</i>	
		<i>banialta</i>	
		<i>banicatxa</i>	
		<i>banivoltada</i>	

Aquests quatre termes darrers no tenen una diferenciació si ens fixem només en la presència, puix que tots n'indiquen, però ho fan amb unes característiques diferents que la mateixa denominació deixa ben clares.

4.7. CLASSIFICACIÓ DE LES OVELLES SEGONS LA REPRODUCCIÓ I LA CRIA

CORPUS LEXICOGRÀFIC

OVELLA DE CRIA: Ovella que porta un anyell.

AFOLLADA: Ovella que ha avortat.

BESSONERA: Ovella que ha tingut dos anyells.

BORDA: Ovella que no admet el seu anyell i no vol donar-li de mamar.

BASSIVA:

FORRA: } Ovella que no cria.

BUIDA:

MÀMIA: } Ovella que només té llet a una mamella.

CURRA:

MAMELLES DE MONJA: Ovella que té les mamelles massa primes, quasi com brins de rostoll.

MATXORRA: } Ovella eixorca, estèril.

PUTA:

RECORDINA: Ovella que cria dues vegades en un any.

TARDANA: Ovella que cria cap al mes de maig o juny.

BRAGUER DUR: Ovella difícil de munyir perquè la llet no li raja fàcilment.

BONA DE MUNYIR: Ovella que es deixa munyir amb facilitat.

OVELLA DE TRETA: Ovella que s'ha de treure del ramat perquè no és bona per a criar.

PRIMERENCA: Ovella que ha criat al mes de febrer o març.

BRAGUERUDA: Ovella que cria i que té el braguer ple de llet.

EIXUTA: Ovella de llet, però que l'ha perduda.

MALA DE MUNYIR: cfr. braguer dur.

QUADRE 7

CLASSIFICACIÓ DE LES OVELLES PER LA REPRODUCCIÓ													
fecunditat													esterilitat
+ fecundada												- fecundada	
abans de parir	després de parir					segons la llet			pel braguer				
	+ tard	- tard	segons el que ha parit	que torna a parir	que no vol alletar l'anyell	si porta molta llet	només té llet a una mamella	sense llet	difícil de munyir		fàcil de munyir		
									mamelles primes	mamelles dures			
ovella de cria	tardana	primerenca	bessonera	recordina	borda	bragueruda	màmia curra	eixuta	mamelles de monja	braguer dur	bona de munyir	bassiva forra buida afollada	matxorra puta ovella de treta

COMENTARI

La classificació de les ovelles per la reproducció i la cria és un *camp lèxic multidimensional antonímic*, es fonamenta en l'oposició *privativa* fecunditat/esterilitat que el divideix en dos subcamps. El de «fecunditat» se subdivideix també en dues seccions caracteritzades pel tret (-/+ fecundada).

Cal observar que els camps que tenen un tret positiu són molt més productius en matisacions que els que el tenen negatiu: — *fecundada* i *esterilitat*; els seus lexemes només indiquen aquestes característiques i no tenen gaires sinònims. Vegem en primer lloc els que fan referència a l'esterilitat. Tenim dues unitats lèxiques clarament sinònimes: *mat-xorra* i *puta*, amb una gran agressivitat totes dues, la primera la compara amb el mascle i la segona és insultant. El Diccionari Català-Valencià-Balear assenyala que aquesta accepció ha estat recollida a Morella. La tercera unitat lèxica, *ovella de treta*, podríem dir que mostra la conseqüència de l'esterilitat de l'ovella, que és treure-la del ramat. Com hem vist en la classificació de l'ovella per l'edat, a les femelles se'ls la determina rigorosament perquè és indispensable per a la seva funció procreativa, que és tant com dir la seva capacitat de rendiment econòmic; ara, quan els ramaders haurien de mantenir les ovelles sense que els donessin cap benefici, se les insulta, i tenen dos termes per a fer-ho i un altre per a indicar la conseqüència del seu rendiment nul: la venda.

La segona secció caracteritzada negativament és (- fecundada), en la qual tenim quatre lexemes, un d'ells *afollada*, que indica que ha perdut el fetus, els altres tres (sinònims), que el fetus no ha arribat a formar-se. Ara no observem l'agressivitat que es dirigeix contra les estèrils, perquè la manca de rendiment econòmic és transitòria.

Aquests dos camps, juntament amb les dues unitats que indiquen que l'ovella només té llet a una mamella, són les úniques que tenen sinònims. D'aquí podem inferir que quan les característiques són positives un mot és suficient per a expressar-les; ara bé, si són negatives —és clar que parlem en termes econòmics— estan reforçades per sinònims que patentitzen l'agressivitat envers elles.

El subcamp marcat per (+ fecundada) està subdividit pel tret (abans de parir / després de parir); en aquest trobem dues seccions que indiquen un fet ben rendible: que en un any una ovella dóna dos anyells o més: *bessonera* i *recordina*.

La següent secció és si ha parit (-/+ tard); en ella només hi ha un

mot en cada apartat: *tardana/primerenca*, que estan en oposició *privativa*.

Els lexemes que indiquen la llet que té l'ovella després de parir constitueixen una oposició *gradual* que va de l'absència a la presència plena:

—		+
<i>eixuta</i>	<i>màmia</i>	<i>bragueruda</i>
<i>curra</i>		

El tipus de braguer és una oposició *privativa* entre:

bona de munyir/mala de munyir

Normalment el terme negatiu és molt més específic: si té el braguer dur, *braguer dur*, si té les mamelles primes, *mamelles de monja*; fixem-nos en la significació cultural que té aquesta denominació. Aquests tres termes són oposats a *bona de munyir*. Quan la qualitat és positiva ja no cal dir res més, en aquest cas.

4.8. CLASSIFICACIÓ DE LES OVELLES PER LA MANERA DE COMPORTAR-SE

CORPUS LEXICOGRÀFIC

MANSO: Manyac, dòcil.

MENUT: Aplicat a un anyell, terme afectuós.

PETIT: Sinònim de *menut*.

GOLUDA: Ovella que corre i salta molt, surt del ramat per a anar a pasturar tota sola.

LLÉPOLA: Sinònim de *goluda*.

SORRA: També és sinònim de *goluda* però amb un sentit despectiu i agressiu per la seua manera d'actuar sigilosa.

ESCANTELLERA: Ovella *goluda* que sempre pastura distanciada de la resta del ramat.

FURA: Ovella *goluda* que és molt difícil de subjectar.

SALTADORA: Ovella que s'enfila pels cingles, parets i bardisses.

BROSTEJADORA: Ovella que es menja els brots baixos dels arbres.

SORIERA: Ovella que es menja els brots més alts i sempre va amb el cap ben alt.

AFANOSA: Ovella que menja amb molt de desig i a grans bocades.

AVARICIOSA: És sinònim de *afanosa*.

MALSEGUIDORA: Ovella que no vol seguir el ramat i es queda darrere.

QUADRE 8

CLASSIFICACIÓ DE LES OVELLES SEGONS EL COMPORAMENT												
perjudicial +										perjudicial -		
goluda	llépola	sorra	fura	escante- llera	saltadora	brosteja- dora	soriera	afanosa avariciosa	malsegui- dora	manso	menut	petit

COMENTARI

La classificació del comportament de les ovelles constitueix un *camp lèxic unidimensional antonímic*. El criteri semàntic (-/+ perjudicial) amaga una dimensió paral·lela que és la de (-/+ social), que fa que + perjudicial vagi unit a - social i - perjudicial a + social.

Aquest criteri divideix el camp en dos subcamps: el primer és (+ perjudicial), que consta de deu lexemes, dels quals dos parells són sinònims. *Goludes o llépoles* podrien ser l'arxilexema d'aquest subcamp, perquè la resta de lexemes afegeixen a aquesta primera significació el tipus de modalitat que adopta.

El subcamp caracteritzat per (- perjudicial) pertany al subtipus *serial*, és a dir, el constitueixen tres elements d'una sèrie oberta, a la qual poden incorporar-se d'altres unitats lèxiques, com qualsevol terme afectuós que se'ls digui, i també els diminutius possibles que caracteritzen la docilitat.

4.9. CLASSIFICACIÓ DE LES MALALTIES DE LES OVELLES

CORPUS LEXICOGRÀFIC

- AIGUAROLS:** Tumor líquid que apareix al cul. Antigament, com a remei, les untaven amb oli d'om.
- ARESTERS:** Malaltia causada per haver menjat palla que té aresta (*espigarella*), que fa que apareguin uns clotets a les genives. Si no se'ls treuen les arestes es fa un plomell. Com a remei els ho rentaven amb sal i vinagre.
- AVESPERS:** Conjunt de grans que es formen en la superfície del cos, generalment en el coll, amb diferents focus de supuració.
- BOTIMFLADA:** Ovella inflada excessivament. No pot digerir (*escoure*) i se li produeix un torçó. És a causa d'haver menjat molt o per haver ingerit margalló o cascaula mullats. Utilitzaven el mateix remei que per a l'*embocinada*.
- DURÍCIES AL BRAGUER:** Apareixen a causa del fred o quan els ha marmat una serp; les ovelles perden la llet i de vegades queden *màmies*.
- EMBOCINADA:** Ovella ennuegada, té panteix i fa saliveres. El pastor li posava per a curar-la un badall a manera de brida.
- EMBROMADA:** Ovella amb ofec per haver menjat amb deler. Per a curar-la utilitzaven el mateix remei que per a l'*embocinada*.
- ENFELADA:** Ovella malalta del fel.
- ESCAGASSAMENT:** Diarrea. Com a remei posaven un bri d'espart lligat a la cua.
- MAL DE MORROS:** Normalment es produeix a causa d'haver menjat eriçons. Les untaven amb oli i sofre.
- MALGRÀ:** Tumor maligne; carbunculosi.
- MISÈRIA:** Malaltia cutània de tipus parasitari. El remei que utilitzaven quan tenien «cucs» era fer-les menjar cendra de suro, sal, oli i sègol. Per a la resta se separava llana (*escarguitar*) i s'untava amb oli de ginebre.
- MODORRA:** Ovella que es torna boja.
- MOSCA DE LA CARN:** Acudeix quan les ovelles tenen una ferida. Com a remei se'ls posava sulfat de coure sobre la ferida.
- PAPUDA:** Ovella picada d'escurçó, a la qual se li ha inflat la part de sota les barres.

PATERA: Glossopeda: malaltia epizootica dels ramats que es manifesta per la formació d'aftes a la boca i entre les ungles. El remei tradicional que utilitzaven els pastors era posar calç viva a l'animal afectat.

PICADA D'ESCURÇÓ: Sol fer-la sota les barres; quan s'ha inflat, l'ovella és anomenada *papuda*. Com a remei se'ls passava una llima.

TACADA: Ovella amb pedres al lleu i al fetge.

QUADRE 9

CLASSIFICACIÓ DE LES MALALTIES DE LES OVELLES															
mortal +					mortal -										
carn aprofitable +		carn aprofitable -			per problemes de dieta				per proble- mes de locomoció	parasitàries	d'altres causes				
modorres	enfelades	tacades	papudes	malgrà	embro- mada	embocinada escagassament	botimflada	mal de morros aresters	ptera	misèria	moeca de la carn siguarols	avespers	picada d'escurçó	durícies al bra- guer	

COMENTARI

Per a reflectir fidelment les designacions en el camp de les malalties, hem mantingut la barreja dels noms de les malalties (generalment expressades per substantius, però també per perífrasis) amb els adjectius que s'apliquen als animals afectats. En alguns casos són possibles tots dos, però en altres només s'empra l'adjectiu.

La classificació de les malalties de les ovelles és una *sèrie lèxica multidimensional selectiva*. La primera dimensió està caracteritzada pel taxó (-/+ mortal).

La segona dimensió té el taxó (-/+ aprofitable) que divideix en dos subgrups el bloc (-/+ mortal).

Tots els lexemes d'aquesta sèrie són cohipònims respecte a l'arxunitat de la sèrie *malalties de les ovelles*.

Dins de la subsèrie (mortal +) existeix un tret parcialment encobert (aprofitable -) respecte del taxó antagònic; aquí no estem classificant les malalties per elles mateixes, sinó l'eventualitat de poder aprofitar la carn de l'animal mort. Per tant, comprovem que els nostres criteris classificadors difereixen força dels prismes taxonòmics de la veterinària.

El subgrup marcat per (mortal -) està estructurat serialment a través de subgrups:

- malalties per problemes de dieta,
- malalties que afecten la locomoció,
- malalties parasitàries,
- malalties per altres causes.

4.10. TIPUS D'HERBES

CORPUS LEXICOGRÀFIC

ARANYONERA: Sinònim d'*arç*.

ARÇ: Vegetal molt estimat com a aliment per les cabres. Planta espinosa de diverses espècies dels gèneres *Crataegus*, *Lycium*, *Rhamnus* i *Cotonester*.

ARGILAGA: Planta lleguminosa molt espinosa.

BILLOTA: Fruit del roure i de la carrasca.

BOLETS: De tot tipus: *gírgoles*, *rovellons*, *pebrassos*, *bolets d'om*, *de fem*, *de bou*...

BOTJA: *Botja d'escombres*: planta de la família de les lleguminoses, *Dorynium suffruticosum*.

BROSTA: Brossa, conjunt de plantes llenyoses de poca grossària.

BRACERA: Planta de la família de les compostes: *Centaurea aspera*. Té el tronc que es fa de 30 a 80 cm. de llarg, aspre, molt ramificat; les branques primes i esteses, les superiors assentades, linear-oblongues, no decurrents; les flors purpurines, rarament blanques. Es fa per dins els sembrats i és molt perjudicial per als conreus.

BUFALAGA: Planta de la família de les timeleàcies: *Thimylaea tinctoria*. Té les fulles llargueres i les flors com estrelletes blaves.

CARD: Nom de diverses espècies de plantes del gènere *Carduus* i d'altres gèneres de la família de les compostes, que es caracteritzen per tenir espinoses les fulles i les bràctees de l'involucre.

CARDINXA: Planta espinosa de la família de les dipsàcies, de les espècies *Dipsacus fullonum* i *Dipsacus sylvestris*.

CASCAULA: Planta de la família de les lleguminoses: *Genista hispanica*.

CITRÓ: Planta de la família de les crucíferes: *Brasica erucatum*.

COLETA: Planta de la família de les lleguminoses: *Trigonella foenum graecum*.

CONILLET: Planta de la família de les escrofulariàcies: *Antirrhinum majus*.

CORRINXOLA: Corretjola. Planta de la família de les convolvulàcies: *Convolvulus arvensis*.

CORRONYER: Planta silvestre, que creix bastant i és medicinal, serveix per a purificar la sang.

COSCOLL: Arbust de la família de les quercínies: *Quercus cocci-fera*.

CUGULA: Planta gramínia de dues espècies, *Avena fatua* i *Avena ste-*

- rilis*, que és semblant a l'ordi i altres cereals i que creix enmig d'aquests i perjudica molt els sembrats.
- DONZELL:** Planta de la família de les compostes, de l'espècie *Artemisa absyntium*.
- ERIÇONS:** Planta lleguminosa de l'espècie *Erinacea pungens*.
- ESPÍGOL:** Planta de la família de les *labiades*, de diferents espècies del gènere *Lavandula* i principalment *Lavandula spica*, que té les fulles linears i les flors blaves en espiga, d'olor molt agradable i d'aplicacions medicinals casolanes.
- FARRATJA:** És la sembrada d'ordi, sègol i avena.
- FENÀS:** Nom de diferents plantes *gramínies* que es donen seques per a menjar el bestiar.
- FENÀS SERVER:** Herba agra i de poc aliment. *Fenàs* és el nom donat a diferents plantes *gramínies*.
- FONOLL:** Planta umbel·lífera de l'espècie *Foeniculum officinale*, que es fa fins 1,50 m. d'alçada, té el tronc dret, estriat i ramós, les fulles molt dividides en lacínies nombroses, filiformes i llargues; umbel·les de 15 a 20 radis sense involucre, flors grogues i fruit oblong.
- GINEBRE:** Arbust de la família de les cupressàcies, espècie *Juniperus communis*, molt ramós, de fulles linears punxants i més llargues que el fruit, que és axil·lar, globós, de color blau fosc i cobert d'una pols blanquinosa.
- GINESTA:** Arbust de la família de les *lleguminoses* espècie *Spartium junceum* de branques dretes, verdes, estriades i flexibles, fulles petites i flors grogues.
- GITAM:** Planta de l'espècie *Dictamnus albus*, de tronc dret i senzill, obert de pèls glandulosos, fulles ovals, les inferiors imparpinnades i les superiors amb fulloles dentades, i amb flors blanques o rosades.
- GRAM:** Planta herbàcia de la família de les *gramínies*, espècie *Cynodon dactylon*, de canyes ramoses des de la base, rizoma molt estès, espigues verticil·liades i de color moradenc; es cria per dins dels camps sembrats, és molt tenaç i mala d'esvaïr i perjudica molt les plantacions.
- HERBA DE NUGUET:** Possiblement siga l'*herba de cent nus*.
- JUNÇA:** Jonça. Planta liliàcia de l'espècie *Aphyllantes monspellensis*, de tija prima, fulles reduïdes, flors blaves, fruit en forma de càpsula tricolular.
- LLETRETA:** Planta de diferents espècies del gènere *Euphorbia*, que en trencar-se dona un suc lletós.
- MALVA:** Planta de diferents espècies del gènere *Malva* i principalment la *Malva silvestris*, de tronc ramós i quasi recte, fulles acorades, pe-

ludes, de cinc a set lòbuls obtusos i dentats i de flors blavenques morades o vermelles.

MANÇANILLA: Camamilla. Nom vulgar de diferents espècies de plantes de la família de les *compostes*, especialment dels gèneres *Matricària*, *Anthemis* i *Santolina*.

MANSIULO: Planta de l'espècie *Helaborus foetidus*.

MARGALLÓ: Planta palmàcia: *Chamaerops humilis*.

MATABLAT: Planta crucífera de l'espècie *Iberis amara*, de fulles allançades, planes i dentades, flors blanques en raïms, siliqües rodonenques amb dents triangulars.

MELGA: Planta lleguminosa de l'espècie *Medicago sativa* i *Medicago muricata*.

MELGAÇÓ: Planta de la família de la *melga*.

PANICAL: Planta umbel·lífera de l'espècie *eringium campestre*.

POLIOL: Planta *menta pulegium*.

PORRINA: Planta liliàcia de l'espècie *Aspodelus fistolus*.

QUALTIVA: Barreja de sègol, blat i ordí que es llaura grossejat.

RAVANISSES: Ravenissa. Planta crucífera de l'espècie *Raphanu raphanistrum*, d'arrel dura, fulles superiors ovades o lanceolades, flors blanques groguenques amb venes grogues o virolades, siliqües primes més llargues que els pedicels.

RÈBOLA: Planta cariofil·làcia de l'espècie *Sellaria holostera*, de tronc ramós, tija quadrangular, fulles peciolades i flors amb pètals blancs.

ROMER: Romaní. Planta labiada de l'espècie *Rosmarinum officinalis*, molt olorosa, de branques ramudes i retorçudes, fulles linears gruixudes, coriàcies, sentades i tortuoses, senceres i llustroses flors blavenques o blanques, molt espesses en raïms curts i bràctees més curtes que el calze.

SADURIJA: Sajolida. Planta labiada de l'espècie *Satureria hoortensis*, anual, herbàcia, de fulles linears i blanques, flor blanca o rosada de calze acampanat.

SÀLVIA: Planta de diferents espècies del gènere *Salvia* de la família de les *labiades*.

SETGE: Planta escroulariàcia de l'espècie *Scrofularia nodosa*, *peregrina*.

TE: Arbre de la família de les *teàcies*, espècie *Camellia sinensis*, de fulles coriàcies, flors blanques i fruit capsular. O també de d'altres varietats.

TIMONET: Farigola. Planta de la família de les *labiades*, espècies *Thymus vulgaris*.

TOLLAGA: Planta de l'espècie *Ulex parvifolius Pour* (segons Flora Valenciana, asp, ACCV, v. 160). El DCVB diu que aquesta planta és

més coneguda amb els noms d'*argelaga* i *gatosa*. Però a Morella es diferencia entre l'*argelaga* i la *tollaga*.
VERDIMET: Verdina. Verdesca, molsa.

QUADRE 10

TIPUS D'HERBES						
+ nutritives	- nutritives					
totes les que apareixen en els corpus lexicogràfic excepte les que figuren a - nutritives	donzell fonoll mansiulo	matablat citró fenàs server	qualtiva poliol	bufalaga	cugula	corrinxola fenàs

COMENTARI

El camp dels tipus d'herba és *unidimensional antonímic*, si atenem a la qualitat nutritiva de l'herba.

Aquest camp és el més ampli, està constituït per cinquanta-tres lexemes, quaranta-un dels quals són herbes amb un alt valor nutritiu; les altres dotze ja minven respecte a les primeres.

Seguint la teoria de Coseriu exposada a la introducció, aquest camp constitueix una nomenclatura —ja que és a nivell de les espècies—; ara bé, la classificació que proposem és segons l'aprofitament que es fa de les herbes (-/+ nutritives).

4.11. CLASSIFICACIÓ DELS QUALIFICATIUS DE LES HERBES

CORPUS LEXICOGRÀFIC

HERBA TENDRA: Herba en la primera floració i ufanor. És l'herba fresca que les ovelles mengen directament del prat.

REBLANIDA:	}	Herba estovada i suavitzada per la pluja.
TARDANA:		Dit de l'herba que, per alguna circumstància
ARRETRASADA:		especial, va endarrerida de flor i no pot ésser pasturada fins més tard del temps en què ho hauria d'haver estat.

FETA: Herba que ha arribat al seu ple grau de desenvolupament.

BONA PER A DALLAR: És l'herba que ja està feta.

ANYÍVOLA: Abellidora, agradable de menjar.

GRANADA: S'aplica a l'herba grassa i de gran aliment.

BANYADA: Herba que resta humida després de la pluja.

HERBA MORTA: Herba dallada i conservada en lloc a propòsit per a alimentar el bestiar en temps de pluges i en moments en què no pot pasturar al prat.

HERBA SECA: Qualificatiu semblant a *morta*, però en aquest cas fixant-se en la humitat.

HERBA FINA: Herba de molt d'aliment i molt bona per a la pastura. Es cria a les llomes.

HERBA AGRA: Herba de poc aliment, de mala qualitat, per no haver estat prou ben segada, per haver nascut en terreny prim...

QUADRE 11

CLASSIFICACIÓ DELS QUALIFICATIUS DE LES HERBES									
humitat			estat		- creixement +			- qualitat +	
seca	reblanida	banyada	tendra	morta	tardana arretasada	feta granada	bona per a da- llar	agra anyivola	fina

COMENTARI

La classificació dels qualificatius de les herbes és un camp *multidimensional jerarquitizant*. Són tretze adjectius que s'utilitzen per a indicar com són les herbes. Hi intervenen quatre dimensions:

- l'humitat,
- «l'estat»,
- el creixement,
- la qualitat.

La primera dimensió constitueix una oposició *gradual* de tres termes que va de:

—		+
<i>seca</i>	<i>reblanida</i>	<i>banyada</i>

La segona dimensió conté una oposició *antonímica* que ens presenta d'amagat: *viva/morta* entre els lexemes *tendra/morta*.

També la tercera dimensió constitueix, com la primera, una oposició *gradual* de tres elements:

—		+
<i>tardana</i> <i>arretasada</i>	<i>granada</i> <i>feta</i>	<i>bona per a dallar</i>

4.12. CLASSIFICACIÓ DELS LLOCS DE PASTURA

CORPUS LEXICOGRÀFIC

PLANA: Terra baixa on pasturen els ramats a l'hivern.

PRAT: Paratge on creix herba bona per a la pastura.

ROURERA: Paratge abundant en roures.

CLAPISSA: Prat o paratge abundant en pedres.

HERBASSERAL: Paratge molt poblat d'herbes.

COLLET: Herbatge situat en prats molt frescos i alterosos.

JUNÇAR: Prat o paratge ric i abundant en junça.

DEVESA: Prat on es pastura a l'hivern.

PLA: Prat completament pla, sense cap accident del terreny, generalment de gran extensió.

CARRASCAL: Lloc amb moltes alzines.

OMBRIA: Zona sense sol, de molta herba, que sol ser basta.

SOLANA: Zona de sol, amb herba més fina.

ROSTOLL: Pastura que queda després de la sega.

GUAREIT: Zona de pastura que es deixa descansar un any.

COSCOLLAR: Terra pobra, zona d'alzines tallades.

ROGATELL: Zona de roures joves.

PIMPOLLADA: Paratge de pins joves.

LLOMA: Muntanya de poca alçada i de forma planera o rodonenca.

QUADRE 12

LLOCS DE PASTURA																
per l'herba que es cria						per l'alçada				+ sol	- sol	característiques del lloc				
roure	junça	carrasca	coscoll	roures joves	pins joves	pins	pla	- alt	+ alt			pedres	molta herba	segat	deixat de sebrar	
rourera	junçar	carrascal	coscollar	rogatell	pimpollada	pinar	plana	lloma collet	devesa	solana	ombria	clapissa	herbasseral	rostoll	guareit	

COMENTARI

La classificació dels llocs de pastura és un camp *multidimensional jerarquitzant*. Els quatre criteris semàntics que l'estructuren són:

- l'espècie que es cria,
- la situació,
- la insolació,
- les característiques del lloc.

La primera dimensió diferencia en el cas del roure i del pi quan és jove o ja està format:

ROURE	<i>jove</i>	<i>format</i>
PI	<i>rogatell</i> <i>pimpollada</i>	<i>roure</i> <i>pinar</i>

El segon criteri conté una oposició *gradual* segons l'alçada, que va de menor a major:

— <i>plana</i>	<i>lloma</i> <i>collet</i>	+ <i>devesa</i>
-------------------	-------------------------------	--------------------

Si atenem a la insolació observarem una oposició privativa:

solana   *ombria*

Les característiques del lloc i l'espècie que es cria són els dos sub-camps que poden ser ampliat amb més facilitat, donat que si afegim una nova característica i una nova espècie tindrem un nou lexema.

5. ÍNDEX ALFABÈTIC

TRANSCRIPCIÓ FONÈTICA I INCLUSIÓ AL D.C.V.B.⁷

aborrellonada	[aβoʀɛloná]	32, 33.
afanosa	[afanoza]	44, 45.
afollada	[afolá]	40, 41, 42.
aiguarols	[aɣwaʀóls]	47, 49.
albardada	[alβarðá]	29, 30, 31.
amardanada	[amarðaná]	* 35, 36, 37.
ametlada	[amelá]	35, 36, 37.
anyívola	[anívola]	** 55, 56.
aranyonera	[aranoéna]	* 51.
arç	[árs]	51.
aresters	[arestés]	47, 49.
argilaga	[arziláya]	51.
arguellada	[arɣelá]	29, 30, 31.
arretasada	[aʀetrazá]	* 55, 56, 57.
atopinada	[atopiná]	35, 36.
avariciosa	[aβarisioza]	44, 45.
avespers	[aβespés]	47, 49.
banialta	[baniá ta]	38, 39.
banicatxa	[banikát xa]	38, 39.
banivoltada	[baniβo tá]	38, 39.
banyada	[baɲá]	55, 56, 57.
barrejada	[baʀɛɾzá]	** 25, 27.
bassiva	[basiβa]	40, 41.
basta	[básta]	29, 30, 31.
bessonera	[besonéra]	40, 41, 42.

7. (*) Indica que la paraula no figura al Diccionari Català-Valencià-Balear d'Alcover-Moll. (**) Assenyala que no hi figura amb la mateixa accepció.

billota	[bilóta]	51.
bigarrada	[biɣaɾá]	25, 27.
bona de munyir	[bónademuní]	40, 41, 43.
bona per a dallar	[bónapadaalá]	55, 56, 57.
borda	[bórða]	40, 41.
borrega	[boɾéɣa]	21, 22, 23, 24, 25.
borrego	[boɾéɣo]	21, 22, 24, 25.
botimflada	[botimflá]	47, 49.
bracera	[braséra]	51.
botja	[bóɟa]	51.
braguer dur	[braɣé dúr]	40, 41, 43.
bragueruda	[braɣerúða]	* 40, 41, 43.
bronxonuda	[broɲtʃonúða]	* 38, 39.
brosta	[brósta]	51.
brostejadora	[brosteɟaðóra]	44, 45.
bufalaga	[bufaláɣa]	51, 54.
buida	[búða]	40, 41.
burella	[buréla]	25, 27, 28.
carada	[kará]	* 25, 27.
caragolada	[karɔlólá]	* 32, 33, 34.
caranegra	[karanéɣra]	25, 27.
carapigada	[karapiɣá]	* 26, 27.
cara-roja	[karaɾóɟa]	25, 27.
card	[kárt]	51.
cardinxa	[kardíɲtʃa]	51.
carrascal	[kaɾaskál]	58, 59.
carregada	[kaɾeɣáða]	32, 33, 34.
cascaula	[kaskáula]	51.
citró	[sitró]	51.
clapissa	[klapísa]	58, 59.
coallarga	[kóaláɣa]	35, 36, 37.
coacurta	[kóakúrta]	35, 36, 37.
coamotxa	[kóamótʃa]	* 35, 36, 37.
coleta	[koléta]	51, 54.
collet	[kolét]	58, 59, 60.
conillet	[konilét]	51.
corder	[korðé]	21, 22, 24, 25.
cordera	[korðéra]	21, 22, 23, 24, 25.
corrinxola	[koɾíɲtʃólá]	* 51, 54.
corronyer	[koɾɔɲé]	51.
coscoll	[koskól]	51.
coscollar	[koskolá]	58, 59.
cugula	[koɟúla]	51.
curra	[kúɾa]	40, 41, 43.
de corral	[de koɾál]	32, 33, 34.

de muntanya	[de muɲtáɲa]	32, 33, 34.
despuntada	[despuɲtá]	38, 39.
devesa	[deβéza]	58, 59, 60.
dolça	[dólsa]	32, 33, 34.
donzell	[donzéɮ]	52, 54.
durícies al braguer	[durísiez al βrayé]	47, 49.
eixuta	[eizuta]	40, 41, 43.
embocinada	[embosiná]	47, 49.
embromada	[embromá]	* 47, 49.
enfelada	[eɲfeláða]	47, 49.
eriçons	[arisóns]	52.
esborgerada	[ezβorzerá]	* 29, 30, 31.
escagassament	[eskayasamén]	47, 49.
escantellera	[eskaɲteléra]	* 44, 45.
escoada	[eskoá]	35, 36, 37.
espígol	[espíɣol]	52.
esporgada	[esporɣá]	** 29, 30, 31.
estrelada	[estrelá]	** 25, 27.
fardasca	[fardáska]	25, 27.
farratja	[faɾáɮza]	* 52.
fenàs	[fenás]	52, 54.
fenàs server	[fenás serβé]	52, 54.
feta	[féta]	** 55, 56, 57.
fina	[fína]	29, 30, 31.
fonoll	[fonóɮ]	52, 54.
forra	[fóra]	40, 41.
fosqueta	[foskéta]	25, 27.
fura	[fúra]	44, 45.
galtanegra	[gaɮtanéɣra]	25, 27.
garrosa	[ɣaɾóza]	35, 36.
ginebre	[zinéβre]	52.
ginesta	[zinésta]	52.
gitam	[ɣitám]	52.
goluda	[ɣolúða]	44, 45, 46.
gram	[grám]	52.
granada	[graná]	55, 56, 57.
grenxuda	[greɲtífuða]	* 29, 30, 31.
grisa	[gríza]	26, 27.
guareit	[gwaréɪt]	58, 59.
guirra	[gíɾa]	26, 27.
herba agra	[éɾβa: gra]	55, 56.
herba de nuguet	[éɾβaðenuɣét]	* 52.
herba fina	[éɾβafína]	55, 56, 57.
herba morta	[éɾβamóɾta]	55, 56, 57.
herba seca	[éɾβaséka]	55, 56, 57.

herba tendra	[érbaténdra]	55, 56, 57.
herbasseral	[erbaserál]	* 58, 59.
junça	[zúnsa]	52.
junçar	[zunsá]	58, 59.
llambrenca	[lambρέηka]	35, 36, 37.
llépola	[lépola]	44, 45, 46.
lletrera	[letréra]	52.
lloma	[lóma]	58, 59, 60.
mal de morros	[máldemófos]	47, 49.
mala de munyir	[málademuñí]	40, 41, 43.
malgrà	[malγrá]	47, 49.
malseguidora	[malseγιδóra]	44, 45.
malva	[málβa]	52.
mamelles de monja	[mamélezde mónza]	** 40, 41, 43.
mamelluda	[mamelúda]	35, 36, 37.
màmia	[mámia]	40, 41, 43.
mançanilla	[mansaníla]	53.
mansiulo	[mansíulo]	53, 54.
manso	[mánso]	44, 45.
margalló	[margaló]	53.
mardà	[marðá]	22, 23, 24.
mascarada	[maskará]	26, 27.
matablat	[mataβlát]	53, 54.
matxorra	[matjóra]	40, 41, 42.
melga	[mélγa]	53.
melgaçó	[melγasó]	* 53.
menut	[menút]	44, 45.
merlo	[mérlo]	** 35, 36.
misèria	[mizéria]	47, 49.
mitjacoa	[mítzakóa]	35, 36, 37.
modorra	[muðóra]	47, 49.
morriblanca	[mořibláηka]	* 25, 27.
morrifosca	[mořifóska]	* 25, 27.
mortina	[mortina]	32, 33.
mosca de la carn	[móskaðela- kárn]	* 47, 49.
mostatxuda	[mostatjúda]	** 26, 27.
motxa	[mótʃa]	38, 39.
ombria	[ombría]	58, 59, 60.
orella de llebre	[orélaðeléβre]	** 26, 27.
ovella de cria	[obélaðekría]	40, 41.
ovella de treta	[obélaðetréta]	40, 41, 42.
paloma	[palóma]	25, 27, 28.
panical	[panikál]	53.

papuda	[papúða]	35, 36, 37, 47, 49.
parda	[párða]	26, 27, 28.
pardeta	[pardéta]	26, 27.
patera	[patéra]	48, 49.
pèl de cabra	[pélðekáβra]	* 25, 27.
pèl ras	[pélřás]	* 29, 30, 31.
penco	[péhko]	* 21, 22, 23, 24, 25.
perdiguera	[perðiyéra]	26, 27.
petit	[petít]	44, 45.
picada	[piká]	* 26, 27.
picada d'escurçó	[pikáðeskursó]	48, 49.
picona	[pikóna]	35, 36.
picosa	[pikóza]	* 26, 27.
pigadeta	[piγaðéta]	26, 27.
pimpollada	[pimprolá]	58, 59, 60.
pla	[plá]	58, 59.
plana	[plána]	58, 59, 60.
platxada	[platřá]	25, 26, 27.
poliol	[puliól]	53.
porrina	[pořina]	53.
pota-roja	[pótařóřza]	* 26, 27.
prat	[prát]	58.
primal	[primál]	22, 23, 24.
primala	[primála]	21, 22, 23, 24.
primerenca	[primeréhka]	40, 41, 42.
puta	[púta]	40, 41, 42.
qualtiva	[kwaltiβa]	* 53, 54.
ravanisses	[řaβaníses]	53.
reblanida	[řeβlanída]	55, 56, 57.
rebola	[řéβola]	53.
recordina	[řekorðina]	40, 41, 42.
renassuda	[řenasúða]	35, 36, 37.
rulla	[ř úla]	32, 33, 34.
roja	[řóřza]	26, 27.
romer	[řomé]	53.
rossa	[řósa]	26, 27.
rostoll	[řořtól]	58, 59.
rourera	[řouréra]	58, 59, 60.
rogatell	[řoyatéł]	58, 59, 60.
sadurija	[saduriřza]	53.
saltadora	[saltaðóra]	44, 45.
sàlvia	[sálβia]	53.
sarranco	[sařánko]	* 21, 22, 23, 24, 25.
sarrinegra	[sařinéγra]	** 26, 27.

serrada en boca	[seřáembóka]	21, 22, 23, 24.
setge	[séřze]	53.
solana	[solána]	58, 59, 60.
soriera	[soriéra]	** 44, 45.
sorra	[sóřa]	**44, 45.
surda	[súrđa]	* 35, 36.
tacada	[taká]	21, 22, 23, 24, 25, 48, 49.
tardana	[tardána]	40, 41, 42, 55, 56, 57.
tercenc	[terséřk]	22.
tercenca	[terséřka]	21, 22, 23, 25.
timonet	[timonét]	53.
tollaga	[toláęa]	53.
topí	[topí]	* 35, 36, 37.
topuda	[topúđa]	29, 30, 31.
ull de perdiu	[úłdeperđíę]	26, 27.
ullada	[ulá]	26, 27.
vella	[béla]	21, 22, 23, 24, 25.
verdimet	[berđimét]	* 54.
virolada	[birolá]	** 25, 27.
viva	[bířa]	32, 33.
xisclo	[třísklo]	35, 36.

BIBLIOGRAFIA

- ALCOVER-MOLL (1930-62): *Diccionari Català-Valencià-Balear*. Palma de Mallorca, Editorial Moll.
- ALEGRE, Montserrat; MARTÍ, Joan; MELIÀ, Miquel; MORAN, Josep; QUEROL, Ernest (1985): *Coneguem els nostres parlars*. Barcelona, Generalitat de Catalunya, CIRIT.
- AMADES, Joan (1932): *Vocabulari dels pastors*. «Bulletin de dialectologia catalana», XIX, pp. 64-240.
- BLOOMFIELD, Leonard (1933): *Language*. Holt, Rinehart and Winston, New York. Versió catalana: *El llenguatge*, trad. G. Ferrater, Barcelona, Seix Barral, 1978.
- BOZZO DURAN, Maria (1981): *Sistemàtica i ús dels termes de color en català*. Tesi de llicenciatura inèdita, Universitat de Barcelona.
- COLON DOMÈNECH, Germà (1960): *Libre d'ordinacions de la Vila de Castelló de la Plana*. «Romanische Philologie», pp. 285-291.
- COSERIU, Eugenio (1977): *Principios de semántica estructural*. Madrid, Gredos.
- GECKELER, Horst (1971): *Strukturelle Semantik und Wortfeldtheorie*. W. Fink Verlag, München. Versió castellana: *Semántica estructural y teoría del campo léxico*. Madrid, Gredos, 1976.
- GRUP D'ESTUDIS DELS PORTS (1990): *Bibliografia de la comarca dels Ports*. Morella, AU! Edicions dels Ports, col. Llibres, 1.
- LLUÍS, Joan (1972): *Records de la meua vida de pastor*. Barcelona, Folk-lòrica Barcino.
- PUJADAS MUÑOZ, Juan José (1973): *Etnolingüística-sociolingüística. Una alternativa metodològica en el estudio del lenguaje humano y su contexto*. Tesi de llicenciatura inèdita, Universitat de Barcelona.
- (1973): *Etnolingüística del valle de Bielsa*, «Ethnica», 6, pp. 181-234.
- (1976): *Etnolingüística altoaragonesa*. Tesi doctoral inèdita, Universitat de Barcelona.

- ULLMANN, S. (1962): *Semantics. An introduction to the Science of Meaning*. Blak Well, New York. Versió castellana: *Semántica*. Trad. J.M. Ruiz Werner, Madrid 1967.
- VENY, Joan (1978): *Els parlars*. Barcelona, Dopesa.

TAULA

Pròleg	5
1. Característiques de l'estudi	7
2. Introducció a la teoria dels camps lèxics	11
2.1. «Coses i llenguatge»	11
2.2. Significat i designació	13
3. La teoria del camp lèxic	15
3.1. Definició i tipologia del camp lèxic	17
4. Anàlisi de diferents camps lèxics	21
4.1. Classificació de les ovelles per l'edat, sexe i funció econòmica	21
4.2. Classificació de les ovelles pel color de la llana	25
4.3. Classificació de les ovelles per la distribució de la llana	29
4.4. Classificació de les ovelles pel tipus de llana	32
4.5. Classificació de les ovelles per l'aspecte corporal	35
4.6. Classificació de les ovelles segons les banyes	38
4.7. Classificació de les ovelles segons la reproducció i la cria	40
4.8. Classificació de les ovelles per la manera de comportar-se	44
4.9. Classificació de les malalties de les ovelles	47
4.10. Classificació dels tipus d'herbes	51
4.11. Classificació dels qualificatius de les herbes	55
4.12. Classificació dels llocs de pastura	58
5. Índex alfabètic. Transcripció fonètica i inclusió al DCVB	61
6. Bibliografia	67

